

b) El règim jurídic

DIVERSITAT CULTURAL I LINGÜÍSTICA A LA UNIÓ EUROPEA: REFLEXIONS I PROPOSTES DES DE CATALUNYA*

Montserrat GUIBERNAU

Reader in Politics de la Facultat de Ciències Socials. The Open University

The abstract can be found at the end of the article.
Resumen al final del artículo.

INTRODUCCIÓ

Aquest article comença per plantejar l'estatus de Catalunya i la llengua catalana dins de la Unió Europea (UE). Tot seguit ofereix una sèrie de reflexions sobre el tractament de la diversitat cultural i lingüística a la UE, afirmacions que són recolzades amb referències explícites a documents comunitaris. La part final de l'article formula propostes concretes per respondre a les demandes catalanes de reconeixement de la llengua catalana dins de la UE i també per impulsar activament la protecció i el desenvolupament de la diversitat cultural i lingüística en una UE que es veurà ampliada a 25 membres l'any 2004.

* Aquest article pren com a punt de referència la meua contribució com a membre del grup d'experts de la Convenció catalana per al futur de la UE dirigit pel Dr. Ferran Requejo. Per aquest motiu vull expressar el meu agraïment a totes les persones i entitats que van participar en el grup de treball sobre «Diversitat cultural i lingüística a la UE». En particular, vull agrair al Patronat Català Pro Europa el seu assessorament. Mereixen un agraïment especial els comentaris que vaig rebre arran de la presentació pública del document que vaig redactar per a la Convenció (Parlament de Catalunya, 18 de novembre de 2002) per part del Sr. Lluís Jou, llavors director general de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, del Sr. Isidor Marí i del Sr. Toni Strubell. De tota manera, la responsabilitat del que s'exposa en aquest article és únicament meua.

ORIGEN DE LA UNIÓ EUROPEA

Cal fer memòria i recordar que la Unió Europea fou creada (Tractat de Roma, 1957) per satisfer els interessos d'estats devastats per dues guerres mundials, i que aquests mateixos estats (Alemanya, Bèlgica, França, Holanda, Itàlia i Luxemburg), més els que han accedit a la UE en les seves ampliacions successives, són els qui dicten les normes de funcionament d'aquesta institució innovadora i en decideixen els objectius i les prioritats. A la UE predomina l'intergovernamentalisme, és a dir, la preeminència dels estats com a actors dominants que es proposen expandir el seu poder col·lectiu per tal de realitzar accions que no es poden fer de manera individual en l'àmbit estatal. La UE respecta aferrissadament els anomenats *assumptes interns* de cada estat membre.

ESTATUS DE CATALUNYA A LA UNIÓ EUROPEA

Però, quina és la situació de Catalunya? A hores d'ara, Catalunya gaudeix de l'estatus de regió dins de la UE i, fins avui, no és circumscripció electoral europea. Els catalans accedim a la UE mitjançant els representants de l'Estat espanyol. Per tant, Catalunya no té accés directe als òrgans de decisió de la UE. És cert que és representada al Comitè de les Regions, però tinguem present que aquest és un òrgan merament consultiu on es troben representants tant de regions com de ciutats. I, recordem-ho, a la UE només es reconeixen estats i regions i, dins d'aquest terme *regió*, la UE barreja regions administratives, geogràfiques, econòmiques, amb base històrica i amb identitat cultural ben definida.

ESTATUS DEL CATALÀ A LA UNIÓ EUROPEA

Dins de la UE, el català té l'estatus de *llengua regional*, tot i ser coneguda per 11 milions d'europes en territoris de tres estats membres (Espanya, França i Itàlia), com també al Principat d'Andorra, on és llengua oficial. Després de la propera ampliació l'any 2004, la UE acollirà deu països nous: Eslovàquia, Eslovènia, Estònia, Hongria, Letònia, Lituània, Malta, Polònia, República Txeca i Xipre, i el català serà la desena llengua més parlada a la UE. Tanmateix, és improbable que gaudeixi de l'estatus de llengua oficial a la UE, tot i tenir aquesta consideració d'oficialitat en tres regions europees amb poder legislatiu. Caldrà, doncs, esperar que Andorra accedeixi

a la UE per veure reconegut el català com a llengua oficial? Una resposta afirmativa no em sembla pas impossible, encara que sí que tenyida d'una fosca ironia.

L'estatus de la llengua catalana a la UE quedà definit per la Resolució A3-169/90, relativa a les llengües de la Comunitat i a la llengua catalana (DOCE núm. C-19, de 28 de gener de 1991). En aquesta Resolució, el Parlament Europeu reconeix la «importància de la llengua catalana com a llengua europea mil·lenària utilitzada en tots els nivells de l'ensenyament i en tots els mitjans de difusió, en la qual hi ha una producció cultural i literària molt important i de la qual fa ús efectiu i continuat la major part de la població d'un territori de més de 10 milions d'habitants, i també el seu caràcter oficial».

D'acord amb aquest reconeixement, el Parlament Europeu demana al Consell, format pels representants dels governs dels estats membres, i a la Comissió, l'adopció de mesures específiques que permetin assolir els objectius següents:

- 1) La publicació en català dels tractats i dels textos fonamentals de les comunitats europees.
- 2) La difusió en català de la informació pública relativa a les institucions europees per tots els mitjans de comunicació.
- 3) La inclusió del català en els programes elaborats per la Comissió per a l'aprenentatge i el perfeccionament de les llengües europees.
- 4) La utilització del català en les relacions orals i escrites amb el públic en l'oficina o les oficines de la Comissió a les comunitats autònomes en qüestió.

Igualment, demana a la Mesa del mateix Parlament Europeu que, en el marc jurídic establert, adopti decisions adequades en la matèria. Cal afegir que, d'acord amb el Reglament del Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees, els testimonis i els experts poden fer servir la llengua catalana al Tribunal si no es poden expressar de manera convenient en una de les llengües de procediment del Tribunal (les 11 llengües oficials).

Tot i que el català és una llengua elegible en programes cofinançats per la UE, com ara Cultura 2000 o bé l'Any Europeu de les Llengües, la realitat palesa les dificultats de molts milions de catalanoparlants per expressar-se en la seva llengua davant les institucions comunitàries.

La relació de Catalunya amb la UE planteja problemes de reconeixement. El problema dels catalans, ras i curt, és que el nostre sentiment identitari, la cultura, la llengua, el territori, la prosperitat i la demografia

ens fan desitjar un nivell de reconeixement que, fins al moment present, no tenen ni en l'àmbit d'Espanya ni, per descomptat, en l'àmbit internacional. De fet, existeix un fort contrast entre les ambicions dels catalans, expressades en els programes dels principals partits polítics d'origen català i també en documents com la *Declaració de Barcelona*, signada per ciu, PNB i BNG (juliol de 1998); l'*Informe per a l'aprofundiment de l'autogovern*, presentat per IC-V, ERC i PSC (PSOE)-Ciutadans pel canvi (novembre de 2001), i *Catalunya sense límits: els nous horitzons del nostre projecte de país*, presentat per ciu (octubre de 2002), i en l'estatus actual de Catalunya i de la llengua catalana en els àmbits d'Espanya, la UE i la comunitat internacional.

CULTURA I LLENGUA A LA UNIÓ EUROPEA

Tot seguit em proposo: 1) considerar aquells principis i valors que trobem en els documents de la UE i que defineixen la seva actitud envers la diversitat cultural i lingüística; 2) enumerar un conjunt de documents específics de la UE, en els quals es palesen aquests principis i valors, i 3) formular un nombre de propostes emmarcades en els principis acceptats per la UE, utilitzant el llenguatge de la UE, amb l'objectiu de maximitzar la promoció i el reconeixement de les llengües regionals i minoritàries, especialment el català. Així, doncs, totes les propostes són perfectament assumibles per la UE d'acord amb el contingut de la llista de documents que esmentaré al punt 2, i que en la seva majoria són resolucions del Consell.

1. *Diversitat cultural i construcció europea*

a) Diversitat cultural

Segons els documents de la UE, la cooperació i la integració europees s'haurien de basar en la consciència i en la protecció de la diversitat cultural i en la comprensió recíproca entre els pobles europeus; sobretot davant de la perspectiva de la propera expansió de la Unió Europea.

La plena adhesió i la participació dels ciutadans en la construcció europea exigeix la necessitat de destacar aquells valors i arrels culturals compartits com a part del llegat cultural que forma la base de la identitat europea. Aquests inclouen la seva pertinença a una societat basada en la lli-

bertat, la democràcia, la tolerància, la solidaritat i el respecte a la diversitat cultural.

En aquest context, s'atribueix a la cultura un valor intrínsec important per a tots els pobles europeus, com a element essencial de la integració europea que ha de contribuir tant a l'afirmació i la vitalitat del model europeu de societat, com a la projecció de la UE en el panorama internacional.

La cultura i la llengua són alhora factors econòmics, factors d'integració social i de ciutadania; per aquest motiu tenen un paper bàsic envers els nous reptes a què s'ha d'enfrontar la UE, entre els quals cal destacar la globalització, la societat de la informació, la cohesió social i la creació de llocs de treball.

El floriment cultural, més enllà de la seva contribució al desenvolupament de la capacitat d'expansió individual i col·lectiva, esdevé generador de treball i de riquesa i crea així un valor afegit, un factor de creixement i prosperitat.

b) Diversitat lingüística

Els ciutadans de les 75 regions europees amb poder legislatiu dins del territori de la Unió Europea, moltes de les quals gaudeixen d'una cultura i una llengua específiques i que agrupen el 56,3 % de la seva població, demanen a la UE que reconegui la importància legislativa i administrativa de les autoritats regionals i la seva contribució al servei de la democràcia, no tan sols en termes del principi de subsidiarietat, sinó també per l'impacte que tenen sobre el funcionament de la UE.¹

Com a mínim 40 milions de ciutadans i ciutadanes de la UE, integrats en 60 comunitats lingüístiques, utilitzen regularment una de les 36 llengües considerades regionals o minoritàries. Destaca la situació específica de la llengua catalana, la qual és parlada per 8 milions de persones i coneguda per 11 milions, té la consideració de llengua oficial a tres regions europees amb poder legislatiu, té una tradició literària escrita equiparable amb la de les grans llengües d'Europa i té una producció cultural equivalent a la de les llengües oficials de la Unió amb un nombre semblant de parlants.

Però, per què és tan rellevant la llengua? Segons els documents de la

1. Convenció Europea: Contribució sobre el paper de les regions en el poder legislatiu de la Unió Europea, CONV 321/02, Marienhamm (illes Åland), Hèlsinki/Brusselles, 4-7 d'octubre de 2002.

UE, l'organització social i, per tant, la pau i la justícia depenen de la llengua com a mitjà de comunicació per a l'intercanvi d'idees i com a base per a la seva construcció. Per això s'afirma que la llengua actua no només com a instrument de comunicació, sinó també com a vehicle d'identitat, tant individual com col·lectiva, i d'aquesta manera esdevé una eina per al desenvolupament i l'expressió cultural i espiritual dels pobles.

c) Paper de la Unió Europea envers la diversitat cultural

Un grau variable de pluralitat cultural i lingüística és una constant als països membres de la Unió. Ignorar aquest fet, negar el respecte i el suport per tal que aquestes llengües i cultures puguin desenvolupar-se limita i empobreix el llegat cultural de la Unió.

Aquestes afirmacions acompanyen la convicció que la Unió Europea constitueix un espai institucional singular i innovador, caracteritzat pel compromís de respectar i promoure el desenvolupament de la seva diversitat cultural i lingüística.

Per tal que aquest espai europeu comú sigui una realitat viva, cal estimular la creació, valorar el divers patrimoni cultural i lingüístic europeu, fomentar el coneixement mutu de la cultura, la llengua i la història dels pobles europeus, i promoure els intercanvis culturals, amb la finalitat de millorar la difusió dels coneixements i d'estimular la cooperació i la creació.

El Tractat atorga a la Unió Europea la responsabilitat de crear una unió cada vegada més estreta entre els pobles europeus i de contribuir al floriment de les cultures dels estats membres en el marc del respecte a la seva diversitat nacional i regional, amb cura per la preservació de les cultures i les llengües minoritàries.

En conseqüència, i tal com estableix la decisió núm. 508/2000/CE del Parlament Europeu i del Consell (14 de febrer de 2000), la Comunitat ha adquirit el compromís d'intervenir en la creació d'un espai cultural comú per als europeus, obert i diversificat, basat en el respecte al principi de subsidiarietat, la cooperació entre els actors culturals, la promoció d'un marc legislatiu favorable a les activitats culturals que garanteixi el respecte a la diversitat cultural i a la integració de la dimensió cultural en les polítiques comunitàries, tal com estableix l'apartat 4 de l'article 151 del Tractat.

La Unió Europea es defineix conscient de la seva situació privilegiada per contribuir, dins del seu marc competencial i sense detriment del prin-

cipi de subsidiarietat, al desenvolupament i la preservació de les llengües regionals i minoritàries que formen part del patrimoni cultural europeu.

No obstant això, tant les enquestes d'opinió com els debats organitzats des del Tractat de Niça posen de manifest l'existència d'un desfasament entre les expectatives dels ciutadans respecte a la Unió Europea i els problemes que aquest causa efectivament. De manera que continua existint un dèficit democràtic dins de la Unió Europea que l'actual procés de reforma, liderat per la Convenció i enfocat envers el compromís per la diversitat, hauria de redreçar. Les mesures per fer efectiu aquest redreçament haurien d'incloure l'increment de la representació i la inclusió de tots els ciutadans europeus, amb les identitats, les llengües i les cultures nacionals i regionals que els són pròpies, en les iniciatives culturals i polítiques de la UE.

d) Ampliació

La diversitat cultural i lingüística es veurà incrementada notablement amb la propera ampliació de la Unió Europea. En una UE ampliada a 27 estats, hi haurà un mínim de 22 idiomes oficials: els 11 actuals (alemany, anglès, castellà, danès, finès, francès, grec, holandès, italià, portuguès i suec) més els 11 dels nous estats membres (búlgar, eslovac, eslovè, estonià, hongarès, letó, lituà, maltès, polonès, romanès i txec). D'aquests 22 idiomes oficials, 13 són menys coneguts que l'idioma català, al qual, en conseqüència, correspondria el desè lloc, per nombre de persones que el coneixen, entre els idiomes europeus.

Amb vista a l'ampliació, la Comissió proposa reformes concretes que permetin respectar el principi del multilingüisme, un dels principis fonamentals de les institucions europees, tot contenint els costos econòmics que comportarà la incorporació de noves llengües oficials. El cost actual d'utilització d'11 llengües oficials a la UE equival a 800 milions d'euros anuals, és a dir, dos euros per ciutadà i any. Aquesta quantitat es considera del tot assumible per part de la UE si es té en compte la seva contribució fonamental a la conservació del patrimoni lingüístic europeu, al reconeixement de la igualtat entre ciutadans de tots els pobles de la Unió i la seva aportació a la preservació de la pau.

A parer meu, el fet que la Unió Europea assumeixi l'oficialitat de 22 idiomes d'estat hauria de fer veure la *conveniència d'assumir l'oficialitat d'algunes de les llengües considerades regionals o minoritàries, amb independència que l'estat membre hagi sol·licitat o no aquest reconeixement, sempre que l'idioma en qüestió hagi estat reconegut com a oficial per l'estat mem-*

bre implicat com a mínim en la totalitat d'una regió europea amb poder legislatiu i que sigui parlat per un nombre de persones igual o superior al de l'idioma oficial de l'estat de la Unió amb menys parlants.

e) Immigració i diversitat cultural

Els processos de globalització i els acords internacionals faciliten els moviments de població. La prosperitat i el sistema democràtic característics de la Unió Europea impulsen un nombre creixent d'immigrants i refugiats a intentar accedir a la UE. Milers de persones que escapen de la pobresa, la guerra, l'opressió, i que cerquen millorar la seva qualitat de vida, intenten, de qualsevol manera, entrar a la UE.

L'Acord de Schengen (1985), signat per tots els països membres de la Unió Europea, amb l'excepció de la Gran Bretanya i d'Irlanda, aboleix les fronteres internes entre aquests països i permet la lliure circulació de persones als seus territoris. En aquest context, és previsible que l'ampliació de la Unió Europea incrementi el transvasament de mà d'obra provinent dels països de l'Europa central i de l'est cap als països més desenvolupats de l'oest. Aquest procés contribuirà a augmentar la diversitat cultural i lingüística dels països receptors.

L'augment del nombre d'immigrants extracomunitaris portadors de llengües i cultures alienes a les de la UE incrementa la diversitat cultural i planteja reptes nous, als quals la UE haurà de respondre a curt termini. La immigració en alguns estats membres (per exemple, la Gran Bretanya, França i Alemanya) ja ha generat comunitats culturals i lingüístiques de dimensió demogràfica superior a algunes comunitats culturals i lingüístiques històriques autòctones situades als territoris d'aquests mateixos estats.

Per tal d'afavorir la cohesió social, el benestar, la comprensió entre cultures i el dinamisme econòmic, caldria convidar els immigrants a conèixer la llengua o les llengües oficials als indrets de la Unió Europea en els quals resideixin, així com a participar activament en les manifestacions culturals que els són pròpies, tot respectant les llengües i les cultures dels seus països d'origen.

Actualment, cada país de la Unió Europea regula els mecanismes que permeten la residència d'immigrants i refugiats dins de les seves fronteres, regula també les condicions d'accés a la ciutadania i els criteris per a l'acceptació de refugiats al seu territori. Els països de la Unió Europea també exerceixen la sobirania a l'hora de decidir sobre les diverses polítiques d'integració dels immigrants. Els models abasten des del multiculturalisme

a la interculturalitat, però tots estableixen la necessitat que les persones immigrades coneguin la llengua del país. Però què succeeix quan els immigrants arriben a «regions» europees amb dues llengües oficials, com és el cas de Catalunya? En quina llengua se socialitzen? Quina política cal seguir? Al meu parer, l'assentament d'immigrants en aquestes zones hauria de comportar necessàriament l'aprenentatge de les llengües oficials a la «regió» (en el cas de Catalunya, del català i del castellà) i, a fi i efecte que això resultés possible, les institucions autonòmiques corresponents, amb el suport de les institucions de l'Estat, haurien de treballar plegades per tal d'encoratjar, facilitar, organitzar i finançar aquest aprenentatge i acollir els nousvinguts.

Quan es parla d'immigració, un punt de discussió i divergència constant —entre països de la UE, però també entre diferents partits polítics a l'interior de cada país— fa referència a les condicions en les quals els immigrants poden esdevenir «ciutadans» de ple dret. En un intent de respondre a aquesta qüestió s'ha plantejat la possibilitat de crear una «ciutadania europea». Però, de moment, la idea d'una ciutadania europea, tal com es preveu al Tractat de Maastricht, es limita als ciutadans dels estats membres que tenen el dret de votar en eleccions locals i europees a qualsevol país de la UE. En moltes matèries, els residents legals, però sense ciutadania específica de cap país de la UE, comparteixen els mateixos drets que els ciutadans dels estats membres, però són discriminats en uns altres. En aquest sentit, cal dir que un debat sobre el possible establiment d'un nou tipus de ciutadania europea, de caràcter «postnacional», que no requereixi haver adquirit prèviament la ciutadania de cap dels països de la UE, ja ha estat iniciat i és d'esperar que les propostes de Valéry Giscard d'Estaing al si de la Convenció Europea contribueixin a escatir aquest tema.

Des d'una perspectiva diferent, cal remarcar els efectes que l'increment del nombre d'immigrants i refugiats, que han accedit i/o que intenten accedir a la Unió Europea, han provocat en algunes zones de la UE, per exemple, a Alemanya, Bèlgica, Espanya, França, la Gran Bretanya i Itàlia. Concretament, em refereixo a alguns brots de racisme i xenofòbia, acompanyats d'accions violentes, en contra d'alguns immigrants a diversos estats membres. L'augment del nombre d'immigrants i refugiats també ha trobat expressió en l'increment del suport per part d'alguns sectors de la població nadiua a partits polítics d'extrema dreta que consideren els immigrants com una amenaça a la identitat i la cultura dels seus països i, sobretot, com a competidors pels recursos i els serveis que l'estat del benestar atorga als ciutadans.

2. Principis i valors de la Unió Europea

Tot seguit s'ofereix un recull de documents de la UE en els quals es defineixen els principis que han de regir el seu desenvolupament, el que podríem anomenar la «filosofia» de la UE, i que es poden utilitzar per donar suport a les propostes que plantejaré en l'apartat final.

- A) L'article 151.1 del títol XI del Tractat de la Unió Europea (text consolidat), el qual declara: «La comunitat ha de contribuir al floriment de les cultures dels estats membres, dins el respecte a la seva diversitat nacional i regional, tot subratllant el patrimoni cultural comú» i l'article 151.4, el qual remarca: «La Comunitat ha de tenir en compte els aspectes culturals en la seva actuació en virtut d'altres disposicions del present Tractat, en particular a fi de respectar i fomentar la diversitat de les seves cultures».
- B) Les conclusions de la Declaració de Laeken sobre el futur de la Unió Europea (desembre de 2001), en què es defineix Europa com «el continent dels valors humanistes, la Carta Magna, la *Bill of Rights*, la Revolució francesa, la caiguda del Mur de Berlín; el continent de la llibertat, de la solidaritat i, sobretot, de la diversitat, la qual cosa implica el respecte de les llengües, les cultures i les tradicions dels altres».
- C) L'article 21 de la Carta dels drets fonamentals de la Unió Europea, el qual afirma: «Qualsevol discriminació basada en el gènere, la raça, el color, l'origen social o ètnic, característiques genètiques, llengua, religió o creença, opinió política o d'altre tipus, pertinença a una minoria nacional, propietat, naixement, discapacitat, edat o orientació sexual ha de ser prohibida».
- D) L'article 22 de la Carta dels drets fonamentals de la Unió Europea, el qual afirma: «La Unió ha de respectar la diversitat cultural, religiosa i lingüística».
- E) La Resolució del Consell de la UE sobre la promoció de la diversitat lingüística i l'aprenentatge de llengües, adoptada el 14 de febrer de 2002 en el marc d'implantació dels objectius de l'Any europeu de les llengües (2001), en la qual s'afirma: «totes les llengües europees són iguals en vàlua i dignitat des del punt de vista cultural i formen part integral de la cultura i la civilització europea».
- F) La Resolució del Consell de la UE sobre la promoció de la diversitat lingüística i l'aprenentatge de llengües, adoptada el 14 de fe-

brer de 2002 en el marc d'implantació dels objectius de l'Any europeu de les llengües (2001), en la qual s'emfatitza: «el coneixement de les llengües és una de les capacitats bàsiques que cada ciutadà necessita adquirir per tal de prendre part efectiva en la societat europea del coneixement i, per tant, facilita no solament la integració en la societat sinó també la cohesió social; un bon coneixement de la pròpia/es llengua/ües materna/es pot facilitar l'aprenentatge d'altres llengües».

- G) La Resolució del Parlament Europeu i del Consell que estableix el programa Cultura 2000, adoptada el 14 de febrer de 2000, i en particular l'annex I (Accions i mesures de l'ampliació del programa Cultura 2000), que en el punt 1.3 (Esdeveniments culturals especials de projecció europea o internacional) cita: «Aquests esdeveniments, de dimensió i envergadura considerables, hauran de sintonitzar amb la sensibilitat dels ciutadans europeus, contribuint a incrementar el seu sentiment de pertinença a una mateixa comunitat i la seva percepció de la diversitat cultural dels estats membres, així com a fomentar el diàleg intercultural i internacional».
- H) La Resolució del Parlament Europeu sobre les llengües regionals i les llengües europees menys utilitzades (*On regional and lesser-used European languages*), adoptada el 13 desembre de 2001.
- I) El Dictamen del Comitè de les Regions sobre la promoció i la protecció de les llengües regionals i minoritàries de 13 de juny de 2001.
- J) La Contribució dels representants del Comitè de les Regions a la Convenció de la Unió Europea de 5 de setembre de 2002, segons la qual «s'espera que el procés de reforma iniciat per la UE garanteixi als europeus una compatibilitat total entre la seva pertinença a la Unió i la conservació de les identitats nacionals i les diversitats regionals i locals, d'acord amb el que es desprèn del preàmbul de la Carta de drets fonamentals».
- K) La Declaració de Ljouwert sobre la diversitat lingüística i el futur de la UE presentada per l'European Bureau for Lesser Used Languages (EBLUL), adoptada a Ljouwert/Leeuwarden el 15 de juny de 2002.
- L) La Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries del Consell d'Europa.

3. Propostes per a una UE enriquida per la diversitat cultural i lingüística

Les propostes que plantejo es refereixen a tres àmbits d'actuació: la protecció de la diversitat cultural de la UE; la protecció i el desenvolupament de les llengües definides actualment com a «regionals o minoritàries», fent esment del cas particular de la llengua catalana; i l'adopció d'un seguit de mesures per acollir i tractar els nous reptes derivats d'un influx creixent d'immigrants a la UE.

1. Incloure la Carta dels drets fonamentals de la Unió Europea en el nou tractat constitutiu de la Unió.

2. Incloure en el nou tractat constitutiu de la Unió un article que defensi una política activa de protecció i promoció de la diversitat cultural i lingüística, d'acord amb l'article 22 de la Carta de drets fonamentals de la UE, amb el contingut següent:

«Totes les llengües oficials dels estats de la Unió tenen la consideració de llengües oficials de la Unió.

»També tenen aquesta mateixa consideració, sense cap discriminació, les llengües declarades oficials pels estats de la Unió en una o més regions amb poder legislatiu integrades en el seu territori, qualsevol que sigui la seva denominació legal, si el seu nombre conjunt de parlants supera el nombre de parlants de la llengua amb menys parlants dels estats de la Unió.

»Les institucions de la Unió reconeixen les altres llengües regionals o minoritàries com una aportació al conjunt de la cultura d'Europa que ha de ser objecte de respecte i de protecció activa. La normativa de la Unió no es podrà interpretar mai en perjudici d'aquestes llengües i les institucions de la Unió les tindran en compte en les reunions que celebrin i en les oficines que installin en els territoris on s'han parlat històricament, amb independència del seu grau d'arrelament social.»

3. Com a conseqüència del punt anterior, demanar l'oficialitat de la llengua catalana a la UE.²

2. Cal recordar la petició que van fer al seu dia la societat civil catalana i els parlaments de Catalunya i les Balears (i que van culminar en la Resolució 1235/1990 del Parlament Europeu) en què es reclamava l'oficialitat del català a les institucions europees. Aquesta petició ha estat reiterada novament pels dos parlaments en resolucions recents: la 774/vi del Parlament de Catalunya, adoptada el 5 de juny de 2001 (*Butlletí Oficial del Parlament* núm. 202, de 25 de juny), i la 359/202 del Parlament de les Illes Balears, adoptada el 17 d'abril de 2002 (*Butlletí Oficial del Parlament de les Illes Balears*, de 26 d'abril), adreçades a l'Estat espanyol, que és qui hauria de donar-los curs.

4. Esmenar l'article 13 del Tractat de la Unió Europea (text consolidat) per tal d'incloure-hi la no-discriminació basada en la llengua.

5. Donar suport a la Resolució del Parlament Europeu de 13 de desembre de 2002 en la qual es demanava a la Comissió desenvolupar el treball elaborat durant l'Any europeu de les llengües (2001) i iniciar, abans de la fi de l'any 2003, un programa multianual per a la protecció i la promoció de la diversitat lingüística a Europa, en el qual es reservi una partida específica per al desenvolupament de les llengües regionals i minoritàries.

6. Ampliar els programes existents referents a la protecció i la promoció lingüística a Europa, per tal d'incloure-hi totes les llengües autòctones europees, oficials i no oficials, d'acord amb la Resolució del Consell de la UE sobre la promoció de la diversitat lingüística i l'aprenentatge de llengües, adoptada el 14 de febrer de 2002 en el marc d'implantació dels objectius de l'Any europeu de les llengües (2001). En aquesta Resolució es convida «els estats membres dins del marc, els límits i les prioritats dels seus respectius sistemes polítics, legals, pressupostaris, educacionals i d'aprenentatge: a garantir que els programes d'estudi i els objectius educatius promoguin una actitud positiva envers altres llengües i cultures i estimulin la capacitat de comunicació intercultural a partir de la infantesa».

7. Crear un comitè consultiu sobre diversitat lingüística, per tal d'assessorar la Comissió Europea en la tasca d'implantació d'un programa per a la protecció i l'encoratjament de la diversitat lingüística i l'aprenentatge de llengües regionals i minoritàries.

8. Establir un debat públic per reformar les normes que regeixen l'ús de les llengües a les institucions de la Unió Europea i reflectir-les en un article del Tractat, per tal de garantir l'eficiència i la redistribució del pressupost destinat a aquesta finalitat.³

3. La proposta següent pren com a punt de referència la Submission by the Europa Diversa Group to the Convention on the Future of the European Union «Linguistic proposals for the future of Europe» (Barcelona, 16 de juliol de 2002). El grup *Europa Diversa* està format per la Fundació Jaume Bofill, la Universitat Oberta de Catalunya, l'Institut Europeu de la Mediterrània, Intercultura-Centre pel Diàleg Intercultural de Catalunya i Linguapax Institut del Centre UNESCO de Catalunya:

«Les normes que governen les llengües de les institucions de la Unió Europea s'establen pel Consell l'any 1958 i des de llavors no han estat alterades. Durant aquest període, el nombre d'estats membres ha passat de 6 a 15 i, amb la futura ampliació, se'n preveu l'accés de 12 estats entre els anys 2004 i 2007. La Unió Europea té un nombre de llengües de treball molt superior al de qualsevol altra organització internacional (per exemple, el Consell d'Europa, l'Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord, les Nacions Unides o l'Organització per a la Seguretat i la Cooperació Europea). En aquest context, cal considerar la complexitat lin-

9. Dissenyar un programa europeu de regulació i acollida als immigrants, amb la finalitat de donar a conèixer la cultura i ensenyar la llengua o llengües oficials de l'indret de la Unió Europea en el qual resideixin, així com els principis i els valors que informen la UE, des del respecte a les llengües i cultures dels seus països d'origen. Aquest programa hauria de tenir

güística que implica l'ampliació i col·laborar per tal de trobar mesures a favor de l'eficiència i la maximització de la inversió en aquest àmbit, tot això atorgant prioritat a:

- L'obertura i la inclusió que caracteritzen la UE;
- L'eficiència en el treball de les institucions europees;
- El control d'uns recursos limitats i, per sobre de tot,
- Els principis democràtics que regeixen la Unió Europea.

Cal afegir que la qüestió de la certesa legal aplicada a les diverses llengües oficials de la Unió Europea no es troba coberta d'una manera suficient, ja que l'article 314 del Tractat (text consolidat) es refereix únicament al caràcter *fefaent* de les traduccions dels textos dels mateixos tractats.

El cost d'utilització d'11 llengües oficials en el conjunt d'institucions de la UE és actualment de 800 milions d'euros, és a dir, dos euros per ciutadà i any (Patronat Català Pro Europa, *Butlletí sobre la ampliació de la UE*, «Actualitat», 2002, tercer trimestre). La propera ampliació podria duplicar-ne els costos. Per aquest motiu sembla adient replantejar la política referent a les llengües de les institucions europees, que a hores d'ara atorga a totes elles l'estatus de «llengües oficials i de treball». Per a això, caldria esmenar l'article 290 del Tractat (text consolidat), que confereix al Consell la capacitat de fixar, per unanimitat, el règim lingüístic de les institucions de la Unió Europea, i atorgar a les mateixes institucions de la UE la capacitat de fixar el seu règim lingüístic.

La diversitat en les funcions i en les conseqüències de l'ús de les llengües a les institucions de la Unió Europea requereix que aquestes siguin practicables utilitzant el nombre més gran de llengües possible. Per aquest motiu resultaria invaluable un debat públic sobre aquesta qüestió, liderat per un grup d'experts, funcionaris i polítics.

Qualsevol debat sobre l'ús i l'estatus de les llengües a la Unió Europea hauria de tenir en compte els criteris següents:

Certesa legal. Els documents importants que poden ser qüestionats o citats en els tribunals dels estats membres s'haurien de publicar en totes les llengües oficials de les institucions de cada estat membre.

Accessibilitat als ciutadans. Els documents de la Unió Europea i altres iniciatives per informar els ciutadans europeus, o que afectin la seva vida diària, haurien d'estar disponibles, com a mínim, en totes les llengües europees en les quals els ciutadans tenen el dret legal d'adreçar-se a les institucions regionals o nacionals.

Elaboració de documents interns. Fer accessibles els documents interns en el nombre de llengües que sigui possible (mai menys de tres), per tal d'afavorir l'eficàcia i l'agilitat en la gestió. Caldrà garantir que, per accedir a les feines vacants a les institucions de la UE, els candidats coneguin perfectament dues d'aquestes llengües a més de la seva. Caldrà garantir també que un servei suficient de traducció faciliti les relacions amb les institucions externes i amb els ciutadans de tots els estats membres.

Respecte territorial. Les institucions de la Unió Europea sempre inclouran entre les seves llengües internes de treball la llengua o llengües oficials del lloc en el qual es trobi la institu-

en compte (al costat de la immigració extracomunitària) l'existència, en algunes zones de la Unió Europea, de contingents importants de residents d'altres estats membres, que també han de trobar l'adequada inserció intercultural. Per fer efectiva aquesta proposta caldria crear una comissió d'experts amb la participació de polítics, funcionaris i representants de les comunitats d'immigrants per tal d'assessorar la Comissió Europea i presentar un esborrany de projecte que tingués en compte aquests objectius en el termini més breu possible, i mai superior a dos anys.

10. Crear un comitè consultiu que estudiï les possibilitats i els models d'integració dels immigrants a través d'un possible desenvolupament d'un concepte de *ciutadania europea*, fins ara restringit als ciutadans dels estats membres.

ció. En les reunions dels diferents organismes de la UE s'haurà de garantir que els participants del lloc on se celebri la reunió puguin expressar-se lliurement en la llengua o llengües d'aquest lloc.

Suport institucional. Per tal de respectar i promoure la diversitat lingüística i cultural al si de la Unió Europea, aquelles llengües seleccionades com a llengües d'elaboració dels documents interns de la UE no s'inclouran a la llista de llengües europees receptores d'un suport especial en forma de programes compensatoris dissenyats per tal de promoure i salvaguardar la diversitat cultural europea.

L'aplicació d'aquests criteris resultarà en l'observació de normes lingüístiques diferents en cadascuna de les àrees següents:

1. *Llengües de treball de les institucions de la Unió Europea.* En tots els casos s'establirà un nombre limitat de llengües. L'eficiència serà el principal criteri a considerar.

2. *Documents legals de la UE i representació política.* S'utilitzaran totes les llengües que siguin necessàries per tal de fer accessibles els textos legals que comprometen cada estat membre (exemple: regulacions del Consell, decisions de la Comunitat, dictàmens del Tribunal de Justícia europeu) en relació amb les conseqüències de la legislació comunitària en els tribunals de justícia dels estats membres. D'acord amb la seva iniciativa pròpia i amb les despeses a càrrec seu, els estats membres podran traduir i publicar aquests documents en altres llengües. Els càrrecs polítics tindran a la seva disposició un servei que permeti la traducció oral i/o escrita dels seus textos a un nombre limitat d'altres llengües i la recepció de les traduccions de textos orals i/o escrits en un nombre limitat d'altres llengües. En l'àmbit lingüístic es promouran els criteris de flexibilitat i practicabilitat.

3. *Llengües de servei als ciutadans de la Unió Europea.* Garantir que els ciutadans europeus puguin adreçar-se per escrit a les institucions europees i rebre resposta, sense retard afegit, en les mateixes llengües en les quals poden establir correspondència amb les institucions nacionals i regionals de l'estat membre del qual són ciutadans.»

CULTURAL AND LANGUAGE DIVERSITY
IN THE EUROPEAN UNION:
REFLECTIONS AND PROPOSALS FROM
CATALONIA

Montserrat GUIBERNAU

Using the current status of Catalonia and the Catalan language within the European Union as a point of reference, this article offers a series of proposals aimed at promoting cultural and linguistic diversity within the European Union, in accordance with the principles and values espoused in community documents.

Today, Catalonia enjoys the status of region within the European Union and, it is still not a European electoral district. This means that Catalans gain access to the European Union through the representatives of Spain, and Catalonia has no direct access to community decision-making bodies.

Within the European Union, Catalan has the status of “regional language”, although 11 million Europeans in three member state territories (Spain, France and Italy) are familiar with it. And then there is the Principality of Andorra, where it is an official language. With the upcoming expansion in 2004, the European Union will welcome ten new countries and Catalan will be the tenth most spoken language in the European Union. Nevertheless, it is improbable that it will be granted the status of an official European Union language, despite the fact that it has this official consideration in three European regions with a legislative branch.

DIVERSIDAD CULTURAL Y LINGÜÍSTICA
EN LA UE: REFLEXIONES Y PROPUESTAS
DESDE CATALUÑA

Montserrat GUIBERNAU

Este artículo toma como punto de referencia el estatus actual de Cataluña y de la lengua catalana dentro de la UE para formular una serie de propuestas destinadas a la promoción de la diversidad cultural y lingüística dentro de la UE, planteadas de acuerdo con los principios y valores defendidos en los documentos comunitarios.

En la actualidad, Cataluña tiene el estatus de región dentro de la UE y, hasta la fecha, no es circunscripción electoral europea. Esto significa que los catalanes acceden a la UE a través de los representantes del Estado español y que Cataluña no tiene acceso directo a los órganos de decisión comunitarios.

Dentro de la UE, el catalán goza del estatus de ‘lengua regional’, a pesar de ser conocida por 11 millones de europeos en territorios de tres estados miembros (España, Francia e Italia), así como en el Principado de Andorra, donde es lengua oficial. Tras la próxima ampliación en 2004, la UE acogerá diez nuevos países y el catalán será la décima lengua más hablada de la UE. Y, sin embargo, es improbable que goce del estatus de lengua oficial en la UE, a pesar de tener esta consideración de oficialidad en tres regiones europeas con poder legislativo.

Guibernau destaca el hecho de que la relación de Cataluña, así como la de otras regiones europeas con poder legislativo, con la UE plantea problemas

Guibernau highlights the fact that Catalonia's relationship with the European Union, as is the case for other European regions with a legislative branch, poses problems of recognition. Illustrative of this point is the fact that the citizens of the 75 European regions within the European Union that have a legislative branch, many of which enjoy specific cultures and languages, are requesting the European Union to recognize the legislative and administrative importance of regional authorities and their contribution to the service of democracy. These regions make up 56.3% of the European Union's population, and they make their argument not only in terms of the principle of subsidiarity, but also because of the impact that these regions have on the functioning of the European Union.

The article studies the growing complexity of European language and cultural diversity, a diversity which is only accentuated by the expansion and by the increase in the number of immigrants.

Relying on the principles and values of the European Union, Guibernau presents a series of proposals in three areas: 1) protecting the cultural diversity of the European Union; 2) protecting and developing the languages currently defined as "regional or minority" languages, while at the same time requesting official status for Catalan within the European Union, and 3) adopting steps to take for new immigrants to the European Union and dealing with the new challenges their increasing numbers will entail.

de reconocimiento. Ilustra este punto el hecho de que los ciudadanos de las 75 regiones europeas con poder legislativo dentro del territorio de la Unión Europea, muchas de las cuales poseen una cultura y lengua específicas, y que agrupan al 56,3 % de su población, requieran de la UE que reconozca la importancia legislativa y administrativa de las autoridades regionales y su contribución al servicio de la democracia, no únicamente en términos del principio de subsidiariedad, sino también por el impacto que tienen sobre el funcionamiento de la UE.

El artículo estudia la creciente complejidad de la diversidad lingüística y cultural europea acentuada por la ampliación y el incremento del número de inmigrantes.

Basándose en los principios y valores de la UE, Guibernau plantea una serie de propuestas en tres ámbitos de actuación: 1) la protección de la diversidad cultural de la UE; 2) la protección y el desarrollo de las lenguas actualmente definidas como 'regionales o minoritarias', reivindicando la oficialidad del catalán en la UE, y 3) la adopción de medidas para dar solución a los nuevos retos derivados de un flujo creciente de inmigrantes en la UE.